

XIV. ve XV. ASIRLARDA RUMELİ'NİN TÜRKLER TARAFINDAN İSKÂNINA DAİR

M. Münir Aktepe

XIV. ve XV. asırlarda, Anadolu yarımadasıyla Balkanlardaki devletlerin siyasî durumu gözden geçirilirse, Şark'da, Osmanlı beyliğinin, Germeyan oğulları, Saruhan oğulları, Karesi oğulları ve sair Anadolu beyliklerini istilâ ederek ileride vücade gelecek imparatorluğun temellerini attığı; Garb'da ise Bizans'ın taht kavgalarıyla meşgul, Bulgaristan, Sırbistan ile Eflâk prensliğinin de bekalarını muhafaza için Osmanlı'lara karşı mücadele halinde buldukları anlaşılır. Bilhassa bunlar içinden, Yakın-Şark'da, Ortaçağ'ın en medenî hükûmeti olan Bizans'ın ehemmiyetli buhranlar geçirdiği herkesin malûmudur.

XIV. asrın ortalarında, Osman oğulları Garbî ve Şarkî Trakya'yı fethetmeye başladıkları sırada, Bizans'da Jean Cantacuzène, Anne de Savoie'nin ve oğlu Jean V. Paléologue'in tarafdarlarına karşı Orhan Bey'in yardımına sığınmakta, J. Cantacuzène'nin tahttan feragatini müteakip Jean V. ile Mathieu Cantacuzène arasındaki mücadeleler devam etmekte idi. Bilâhîre Avrupa'dan talep edilen yardım teşebbüsleri de hiç bir faide sağlamamış, diğer taraftan şark ve garp kiliselerinin arası tamamen açılmıştı. Pétrarque (1304—1380), Papa Urbain V. (1362—1380)ye yazdığı bir mektupta:

« ... Osmanlılar sadece düşmandırlar, raftızî rumlar ise düşmanlardan daha beterdırlar. Osmanlılar bize karşı o kadar kin beslemezler, çünkü bizden o kadar korkmazlar, halbuki rumlar bütün ruhlarıyla hem bizden korkar, hem nefret ederler»¹ diyordu; velhâsıl Bizans'da tam mânâsıyla siyasî bir buhran hüküm sürmekteydi. Diğer taraftan, Şarkî Trakya'da vukubulan zelzeleler, mütamadî seylâp ve fırtınalar yüzünden hâsıl olan sefalet, sârî hastalıkların zuhûruna ve bir çok kimselerin ölümüne sebep olmuş, tahsil olunan ağır vergilerle birlikte bu gibi haller, halkı çok fakir düşürmüştü. Bilhassa Gelibolu yarım-

¹ Lâtince metni için bk. H. A. Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşu* (Ragıp Hulûsi tercemesi), İstanbul 1928, s. 112.

adasında ve bu yarımada'nın şimal bölgesinde bir çok yerler boş ve harap bir hale gelmişti. Sakinleri daha şimale, harap olmıyan şehirlere doğru çekiliyorlardı². Bu sebeple Osmanlı padişahları ve ümerası Rumeli'de fethettikleri yerleri sadece işgal etmekle ve oralara askerî kuvvetler sevk etmekle kalmadılar. Bu bölgeleri tam mânasiyle kendilerine bend edebilmek için teşkilâtiyle de meşgul oldular. Anadolu'dan buralara bir kısım nüfus nakliyle, harap yerleri imâra, halî sahaları iskâna ve muhtelif şekillerde (köprülerin, derbendlerin, menzil mahallerinin muhafazası, hâlî yerlerin emniyetini temin maksadiyle) yeni yeni köyler kurmağa çalıştılar ve muvaffak oldular.

Derhal şunu kaydedelim ki, Anadolu Türklerinin Rumeli'ye geçirilmesi, muayyen bir devrede ve muayyen bâzı hâdiseler üzerine vuku bulmuş mahdud bir göç hareketi değildi. Bu geçişler, zaman zaman olmak üzere, Osman oğullarının Şarkî Trakya'yı zapt etme teşebbüslerinden önce başlamış ve senelerce sistemli bir şekilde devam etmiştir. XIV. asırda Bizans krallarına yardım maksadiyle Trakya'ya geçen Anadolu beyliklerine mensup kuvvetlerin bir kısmı buralarda kaldığı gibi³; Osman oğullarının Gelibolu yarımadasını fethetmeleri üzerine bir çok Türk muhacirleri de iskân için Trakya'ya nakl olunmuştu. Elimizdeki kroniklere istinat ederek, fetihten sonra hicret ettirilen ilk muhacir kafilesinin, Süleyman Paşa zamanında, Karesi vilâyetinden Gelibolu yarımadasıyla bunun şimal kısmına iskân edilmiş olduğunu söyleyebiliriz (1356-57)⁴.

Sultan Murad I. devrinde ise, Lala Şahin Paşa'nın Kavala, Drama, Serez ve Karaferya havalisini açmasını müteakip, Saruhan'daki göçer yürüklerin Serez tarafına getirildiklerini görüyoruz (1374-75)⁵. Aynı hâl Yıldırım Bayezid asrında da devam etmekte idi. Âşık Paşa-zâde bu hususta şunları kaydetmektedir :

« ... Anı beyan eder kim Saruhan ilinin göçer halkı vardı Mene-men ovasında kışlardı ve ol iklimde tuz yasağı vardı Anlar ol yasağı kabûl etmezdi. Bayezid Han'a bildirdiler Oğlu Ertuğru'a haber gönderdi O göçer euleri اوكات⁶ zapt eyle yarar kullarına ısmarlayasın,

² Cantacuzène, *Histoire de Constantinople* (trd. par Cousin), Paris 1685, VIII., p. 163; E. de Muralt, *Essai de chronographie Byzantine (1057-1453)*, Snt. Petersburg 1870, II., p. 642/43, 46, 54; A. Vasiliev, *Histoire de l'empire Byzantin*, Paris 1932, II., p. 306/7.

³ Bu hususta, 1949 senesinde yaptığımız doktora tezinde tafsilât vardır.

⁴ Âşık Paşa-zâde, *Tevarih-i âl-Osman*, İstanbul 1332, s. 49-50.

⁵ Oruç bin Âdil, *Tevarih-i âl-Osman*, Haanover 1925, s. 24.

⁶ Bu kelime iki manaya gelmektedir: a - Öget : garb türkçesinde, iyi, mükemmel, güzel (W. Redhouse, 262); b - Öget : Çığatay türkçesinde ağır ve muntazam yürüyüş (Hüseyn Kâzım, *Büyük Türk Lügati*, İstanbul 1927, I, s. 416) demektir.

Filibe yöresine gönderesin, Ertuğrul dahi atasının sözünü kabul etti Ol göçer evleri Filibe yöresine gönderdi Şimdiki hinde Saruhan-beğlü kim dirler, Rumeli'nde Paşa Yigit Bey ol kavmin ulusuydu Ol zaman- da anlarla bile gelmiş idi...»⁷.

Bu kayıd bize, siyasi inkişaf lar ile birlikte muhaceretlerinde bir sistem dahilinde icra edilmiş olduğunu ve gelen birlikler arasında kıymetli devlet adamlarının, Uc beylerinin de bulunduğunu göstermektedir. Nitekim Rumeli'ye icra edilen bu tehcir ve iskân faaliyetinin Yıldırım Bayezid devrinden sonra da devam etmesi; Çelebi Mehmed'in, Samsun'un zaptını müteakip avdeti esnasında, İskilip'deki Tatarları, Filibe yöresine ve قوش حصار (Konuşhisar?) havalisine yerleşdirmesi⁸; Fatih S. Mehmed devri vüzerasından Gedik Ahmed Paşa'nın, Kastamoni ve Sinob'u fetihten dönerken, 16 senedir beylik etmekte ve âlim, fâzıl bir zat olan İsfendiyar oğlu İsmail Bey'i bütün cemaatiyle birlikte Filibe havalisine iskân eylemesi (1458)⁹ gibi meseleler de bu hususu takviye eder mahiyettedir.

Bunlar haricinde, Başvekâlet arşivinde mevcut *Tapu-tahrir defterleri*'ndeki yüzlerce kayıd sureti ise, XV. ve XVI. asırlar boyunca, Türklerin, kendi arzularıyla veya hükûmetin icbarı üzerine, ferden veya hut grup halinde Rumeli'ye geçerek muhtelif bölgelere yerleştiklerini bize göstermektedir. Şimdi misâl olmak üzere XV. asra aid şu kayıd sûretlerini gözden geçirmek faydeli olur:

1. «*Timar. Umur Hoca, Hatib ve Pîr Ali Engürülü, sürülüb gelmiş, merhum Sultan [Çelebi Mehmed] zamanında Mehmed ve Toros ve Süleyman yirmiş, sonra Nusret'e ve mezkûr Pîr Ali'ye vermişler... Karye-i Sıkrati سقراتی nahiye-i Edirne...»¹⁰.*
2. «*Timar. Satı, Taraklu-borlu'dan sürülüb gelmiş...»¹¹.*
3. «*Timar. Ahmed veled-i Hacı İbrahim, Taraklu-borlu'dan sürülüb gelmiş, merhum Sultan [Çelebi Mehmed] zamanında Atası yirmiş, ölmüş, Sultanımız zamanında mezkûra vermişler... Karye-i Kerenbe كرنبه tâbi-i Edirne...»¹¹.*
4. «*Timar. Hamza, Canik'den sürülüb gelmiştir, merhum Sultan [Çelebi Mehmed] zamanında Atası yirmiş, ölmüş, Sultanımız zamanında oğlu mezkûra vermişler...»¹¹.*
5. «*Timar. Turmuş ve Yusuf veled-i Mü'min, Canik'den sürülüb gelmişler...»¹¹.*
6. «*Timar. Silâhdar Ali ve Tovi oğlu Ali, ikisi*

⁷ Aşık Paşa-zâde, *ayn. esr.*, s. 74.

⁸ Oruç bin Âdil, *ayn. esr.*, s. 110.

⁹ Oruç bin Âdil, *ayn. esr.*, s. 73; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu devletleri*, Ankara 1937, s. 25.

¹⁰ *Rumeli tahrir defteri*, Hierî 835 (1431-32), s. 30, Başvekâlet arşivi, No. M 1.

¹¹ *Ayn. Deft.*, s. 31, 32, 36 38; bunlardan maada, 40, 42, 44, 46. sahifelerde ka-

- dahi Saruhanludur... Karye-i قرقوه; karye-i حوشتمه ...»¹². 7. «Timar. Şahin gulâm-ı mîr ve Yusuf, Saruhanludur, Atası kapucudur...»¹². 8. «Timar. Hamza veled-i Çeltik, Saruhanludan sürülüb gelmiş... Karye-i مؤرجوشته: Karye-i پرستوا...»¹². 9. «Timar. Şahin gulâm-ı mîr ve Hızır, Kastamonulu... Karye-i غریبان tâbi-i قاننه; Karye-i یونیه tâbi-i قاننه...»¹². 10. «Timar. Yusuf Saruhanlu, sürülüb gelmiş... Karye-i ستوریانی; Karye-i پرغوناد...»¹². 11. «Timar. Seydi Engürülüdür ve Gazi Saruhanludur kendi rızasile gelmişlerdir... Karye-i ورونیک; Karye-i مرویاج...»¹². 12. «Timar. Kara-Buyzid, Yeni-şehirlüdür, Saruhan ilinde timar yirmiş, Saruhanlular ile bile sürülüb gelmiş... Karye-i راحوه...»¹². 13. «Timar. Musa veled-i Yahşi, Saruhanludur, Merhum Sultan [Çelebi Mehmed] zamanında Atası yirmiş... Karye-i زبوکک; Karye-i نواسیلو...»¹³. 14. «Kapucu Togan Lülû Bey neşerlerinden ve Hacı Saruhanlu sürülüb gelenin avratın almış... Karye-i اشتوتزی...»¹³. 15. «Timar. Tursun veled-i Kadı, Saruhanludur, sürülüb gelmiş, merhum Sultan [Çelebi Mehmed] zamanından berü giyü gelmiş, elinde Paşa bitisi var... Karye-i اوسموزوزده...»¹³. 16. «Timar. Hasan, Kocaili'nden sürülüb gelmiş, merhum Sultan zamanından berü giyü gelmiş...»¹⁴. 17. «Timar. Musa, Kocaili'nden kendi rızasile gelmiş, merhum Sultan zamanında Karlu oğlu Andre ve... ulu kâfirler yirmiş, ikisinden dahi alub Sultanumuz [Murad II.] zamanında mezkûrâ vermişler. Akçahisar nahiyesine tâbi Karye-i پانیزه; Karye-i مومازه...»¹⁴. 18. «Timar. Tura ve Reis İlyas, ikisi dahi Kocaili'nden sürülüb gelmişler...»¹⁴. 19. «Timar. Kasım veled-i İsmail, mezkûr İsmail Kocaili'nden sürülüb gelmiş, merhum Sultan [Çelebi Mehmed] zamanında İsmail yirmiş...»¹⁴. 20. «Timar. Toyran Kocaili'nden sürülüb gelmiş, merhum Sultan [Çelebi Mehmed] zamanından berü giyügelmiş elinde Sultan berâtı vardır»¹⁴. 21. «Timar. Karamanlu Mahmud. Merd-i kal'a-i Kilidülbaht...»¹⁵. 22. «Timar. Kâ-

yıdli olan bâzı timar sahiblerinin Canik'den gelmiş olduklarını ve Edirne civarındaki köylere yerleştirilmiş bulduklarını görüyoruz.

¹² Ayn. Deft., s. 77, 91, 93, 94, 96, 102, 104; zikredilen misâllerden başka, 99, 100, 103, 105-108, 111-115. sahifelerde Saruhan'dan sürülüb gelmiş timar sahiblerinin isimlerini görüyoruz. Bu timar sahiblerinin tasarruf ettikleri köyler ise Belgrad civarında, قاننه vilâyetine bağlıdır. Bk. Adı ge. deft., s. 77.

¹³ Ayn. Deft., s. 147, 150-152; Belgrad'a bağlı bulunan bu nevi daha bir hayli köyde, Saruhan'dan sürülüb gelmiş türklere timar sahibi olduklarını görüyoruz. Bk. Ayn. deft. s. 152, 154, 156-158, 160-166.

¹⁴ Rameli tahrir defteri, Hierî 835 (1431 32), s. 250, 259, 264, 266 Başvekâlet arşivi No. M 1.

¹⁵ Gelibolu Sancağı mufassalı, Hierî 925 (1519), 118 b, Başvekâlet arşivi, No. 75.

tib Hızır Bâli ve Mustafa Sinablu سینابلو merdan-ı kal'a-i Kilidülbahr; Karye-i Ulgar اولغار deresi, tâbi-i Eceovası...»¹⁶. 23. «Timar. Hisar Bey, Karakoyunlu. Kapudan bervech-i çiftlik verilmiş, tasarruf eder. Kapudan dahi on akçe ulûfe yir, bölük-başıymış, Hacı Şadi-oğlu bölüğünden. Karye-i Koruci...»¹⁷. 24 «Timar. Hacı Bey, Karakoyunlu, garib yigitlerün sübaşısıdır...»¹⁷

Nihayet Firecik nahiyesi hududları dahilinde ikamet etmekte olan Çakırcıyan zümresinden ve bunlara aid çiftliklerden bahsedilirken;

25. «Akçakoyunlu ki Anadolu'dan sürüb getürdiler. İlcek yerleşüb kışın bunda kışlarlar, yazın gayri yere varurlar. Bunların âdeti heman iki koyuna bir akçe beyliğe virürlermiş, ziyade kimseye nesne virmezlermiş...»¹⁷. denildiğini görüyoruz.

Bunlardan maada yine bir kısım arşiv kuyudatı, Rumeli'ye nakledilen nüfusun, sadece Anadolu beyliklerine mensup Türkler arasından olmayıp, tatarların da kütle halinde buraya hicret ettirilmiş ve Rumeli'nin muhtelif yerlerine yerleştirilmiş olduğunu açıklamaktadır.

Meselâ hicri 835 (1431/32) tarihinde, Sarıca Paşa-zâde Umur bey mübaşeretile yazılmış olan mezkûr Rumeli cihetine ve bilhassa Sırbistan havalisine aid tahrir defterinde şu kayıtlara tesadüf ediyoruz :

1. «Timar. Balaban gulâm-ı mîr, merhum Sultan [Çelebi Mehmed] zamanında Anadolu'dan sürülüb gelen tatarlar yirmiş. Karye-i كودلش Karye-i لقه ...»¹⁸. 2. «Timar. İbrahim veled-i Uzun Balaban, gulâm-ı mîr, merhum Sultan zamanında sürülüb gelen tatarlar yirlermiş. Karye-i قاروكى Karye-i حرماز ...»¹⁸. 3. «Timar. Ali birader-i Ayas Hamza Bey, merhum Sultan zamanın la tatarlar yirmiş. Sultanımız [Murad II.] zamanında mezkûrâ vermişler, elinde Sultanımızın beratı var. Karye-i برزك Karye-i شين كركى ...»¹⁸.

Anlaşıyor ki Çelebi Sultan Mehmed zamanında Anadolu'dan Rumeli'ye bir hayli tatar naklolunmuş, bilâhire bunların yerleştirilmiş oldukları köyler ise Türklere timar olarak verilmiştir. Maamafih tatarların muhaceretinin daha sonraki seneler esnasında da devam ettiğini görüyoruz. Meselâ Yanbolu vilâyetine aid timar kayıtlarını ihtiva eden hicri 860 (1456) tarihli Rumeli tahrir defteri'nde de şu kayıtlar mevcuttur :

¹⁶ Gelibolu Sancağı mafassatı, Hicri 925 (1519), 131 b, Başvekâlet arşivi, No. 75.

¹⁷ Rumeli tahrir defteri, Hicri 860 (1455-56), s. 121, 149, 94, İstanbul Belediye, İnkılâp Kütüphanesi, M. Cevdet kısmı, No. 0,89. (Bu kayıtlar aynı defter dahilinde bulunduğunda ayrı ayrı yer gösterilmemiştir, ancak sahife No. ları, kayıd sırasına göre tanzim edilmiştir).

¹⁸ Rumeli tahrir defteri, Hicri 835 (1431-32), s. 211-13, Bşv. arş. No. M 1.

4. «Bölük صوفيلر an sınır-ı o [Karye-i Musa-Koca], yeni tatarlardır...»¹⁹. 5. «Bölük اق بردی an tataran-ı nev an sınır-ı o [چرقه karyesine bağlı فوكلى sınırunda], gemi ile yeni gelen tatarlardır. Çiftlû: 8, Benâk: 3, Bive: 1, Hasıl; 723»¹⁹. 6. «Bölük قوكراجنى Tavşan-tepesi dahi derlermiş, an sınır-ı o, tataran-ı nev. Çiftlû: 8, Benâk: 3, Bive: 1, Hasıl; 284»¹⁹. 7. «Karye-i Tatarlar an sınır-ı o [Karye-i Kadı] an tataran-ı nev, haylisi gayri sınıra ekerler... Çiftlû: 15, Ulufeci çift: 1, Hasıl: 477»¹⁹. 8. «Karye-i Tatar an sınır-ı o [Karye-i Sarubeğ], tataran-ı nev, Yağlı Hoca cemaâtından Çift: 21, İmam: 1, Çift ulufeci: 2, Beylik için yay veren: Çift: 7, Benâk: 4, İmam: 1 Hasıl: 3771»¹⁹

*

Türklerin külliyetli miktarda Rumeli'ye hicret ettiklerini ve burada yerleştiklerini isbat eden diğer esaslı bir menba da, yine XV. ve XVI. asır *Tahrir defterlerinde* gördüğümüz köy isimleridir. Bu isimler, Anadolu'nun nerelerinden ve hangi beyliklere mensup Türk oymak, boy ve aşiretlerinin Rumeli'ye geçmiş olduklarını bize gösterdiği gibi, bunların nasıl bir sistem dahilinde Balkanlara iskân edilmiş olduklarını açıklaması bakımından da pek mühimdir. Aşağıdaki kayıtlara dikkat edilirse, bilhassa her nahiye veya kazaya, bir boy veyahut beyliğe, oymağa mensup birliklerin yerleştirildiği ve kendi namlarına muzaf köylerin vücade geldiği görülüyor. Şimdi daha iyi bir fikir edinebilmek için, toponomi bakımından büyük bir ehemmiyeti haiz olan bu köylerin, tedkik eylediğimiz, devletin resmî tahrir defterlerinde mevcut olanlarının isimlerini gözden geçirelim:

- 1 «Karye-i Arablu tâbi-i Bolayır...»²⁰; 2 «Karye-i Saruhanlu tâbi-i Hırala der kaza-i Mialkara...»²¹; 3 «Karye-i Tatarlar tâbi-i Hırala, iki bölük otururlar...»²²; 4 «Karye-i Ebri Germiyanlu dahi derler, tâbi-i Ebri...»²²; 5 «Karye-i Oğulbeyi nam-ı diğer Dereköy, tâbi-i Ebri...»²³;

¹⁹ Rumeli tahrir defteri, Hicri 860 (1455-56), s. 226, 227, 228, 234.

²⁰ Arablu'nun, Musacılı, Dögerli, Kadırlı, Bozkoyunlu ve Çepni gibi Anadolu türkmen aşairinden birinin ismi olduğunu görüyoruz. Bk. Ahmed Refik, *Anadoluda Türk Aşiretleri*, İstanbul 1930, vesika No. 124, 144 ve 201.

²¹ Gelibolu Sancağı mufassalı, Hicri 925 (1519), Vr. 110, Başvekâlet arşivi, No. 75; *Kanunî devri Gelibolu Sancağı tahrir defteri*, Vr. 161, Başvekâlet arşivi, No. 434.

²² Gelibolu tahrir defteri, Hicri 879 (1474-75), s. 102, 125, M. Cevdet Ktp. No. 0.79.

²³ Oğul-beyi (اوغول بى), Oğulbeğli (اوغلبهگلى، اوغلبهگلى), Boz Ulus'a tâbi cemaatlerden birinin ismidir. Bk. Ahmed Refik, *adı geçen eser*, vesika No. 124; *Fatih devri Gelibolu ve Mialkara kazaları tahrir defteri*, Başvekâlet arşivi, No. 12; *Gelibolu mufassalı*, Hicri 925 (1519), Vr. 304, Başvekâlet arşivi No. 75.

6 «*Karye-i Tatarlar tâbi-i Mialkara...*»²⁴; 7 «*Karye-i Saruhanlu nam-ı diğêr Kastamonili, tâbi-i Mialkara, iki köy bir yerde otururlar...*»²⁴; 8 «*Karye-i Hamidlu, tâbi-i Mialkara...*»²⁵; 9 «*Karye-i İymur tâbi-i Mialkara ...*»²⁶; 10 «*Karye-i Yıva tâbi-i Mialkara ...*»²⁷; 11 «*Karye-i Musacılı tâbi-i Evreşe...*»²⁸; 12 «*Karye-i Türkmenlü, tâbi-i Çorlu...*»²⁹; 13 «*Karye-i Geredeli tâbi-i Babaeski*»³⁰; 14 «*Karye-i Saruhanlu tâbi-i Kırkkilise ...*»³¹; 15 «*Karye-i Saruhanlu tâbi-i İpsala ...*»³²; 16 «*Karye-i Tatarlar tâbi-i İpsala...*»³³; 17 «*Karye-i Bayatlu-viran, nam-ı diğêr Çavuşköy tâbi-i İpsala...*»³⁴; 18 «*Karye-i Aydınlu tâbi-i Kariyaya...*»³⁵; 19 «*Karye-i Kayacık tâbi-i Keşan...*»³⁶; 20 «*Karye-i Türkman tâbi-i Keşan ...*»³⁷; 21 «*Karye-i Kayağılu tâbi-i Keşan...*»³⁸; 22 «*Karye-i Kırımıu tâbi-i Keşan...*»³⁹; 23 «*Karye-i Hisarbaşı nam-ı diğêr Aydınlu, tâbi-i Firecik...*»⁴⁰; 24 «*Karye-i Ağzıkara tâbi-i Firecik ...*»⁴¹; 25 «*Karye-i Çekirdeklü, Menteşelüköy dahi derler, tâbi-i Gümülcine...*»⁴²; 26 «*Karye-i Bayatlar, tâbi-i Gümülcine...*»⁴³; 27 «*Karye-i Karakocalar, tâbi-i Gümülcine...*»⁴⁴; 28 «*Karye-i Saruhanlu tâbi-i*

²⁴ *Fatih devri Gelibolu ve Mialkara kazaları tahrir defteri*, s. 225, Bşv. arş. No. 29.

²⁵ *Rumeli'nin Yaycıyan, Küreciyan ve saire rüsum defteri*, s. 81, M. Cevdet Kütüphanesi, No. 0.65.

²⁶ *Fatih devri Gelibolu ve Mialkara kazaları tahrir defteri*, s. 230, Bşv. arş. No. 12; Eymur (ایمور), Oğuzların Üç ok koluna mensup Tağ Han oğullarından bir oymağın ismidir. Bk. S. Lokman, *Hünernâme*, 31b, Topkapı Müzesi, Hazine Ktp., No. 1523.

²⁷ Yıva (یوا) Oğuzların Üç ok koluna mensup Dingiz Han oğullarından bir oymağın ismidir. Bk. Seyid Lokman, *ayn. esr.*, 33b, Topkapı Müzesi, Hazine Ktp. No. 1523.

²⁸ *Gelibolu Sancağı mufassalı*, Hierî 925 (1519), Başvekâlet arşivi No. 75; موساجیلو، موسیچیلو، موسیچیلو، موسیچیلو şekillerinde, arşiv kuyudatı arasında geçen bu isim, Anadolu Türkmen âşiretlerinden birine bastır. Bk. Ahmed Refik, *ayn. esr.*, vesika No. 124, 137, 212.

²⁹ *Rumeli'ye aid Yaycıyan, Küreciyan ve saire rüsum defteri*, Hierî 924 (1518), s. 91, M. Cevdet Kütüphanesi, No. 0.65.

³⁰ Tayyib Gökbilgin, *Rumeli'de Yürük ve Tatarlar* «Babaeski Nahi. köy list.», 1942

³¹ *Ayn. Mülf.*, *Adı geçen tez*, «Kırkkilise nah. Köy list.

³² *Rumeli tahrir defteri*, Hierî 860 (1455-56), s. 128, M. Cevdet Ktp. No. 0.89.

³³ *Rumeli Yaycıyan ve Küreciyan rüsum defteri*, Hierî 924 (1518), s. 74, M. Cevdet Kütüphanesi No. 0.65. *Kanunî Sultan Süleyman devri Gelibolu Sancağı mufassalı*, Vr. 125, Başvekâlet arşivi No. 434.

³⁴ *Rumeli tahrir defteri*, Hierî 860 (1455-56), s. 108, M. Cevdet Ktp. No. 0.89.

³⁵ *Gelibolu lihası mufassalı*, Hierî 925 (1519), Vr. 119, Başvekâlet arşivi No. 75.

³⁶ *Rumeli tahrir defteri*, Hierî 860, s. 119, M. Cevdet Kütüphanesi No. 0.89.

³⁷ *Ayn. def.*, s. 123; — ³⁸ *Ayn. def.*, s. 128; — ³⁹ *Ayn. def.*, s. 117; — ⁴⁰ *Ayn. def.*, s. 76; — ⁴¹ *Ayn. def.*, s. 82; — ⁴² *Ayn. def.*, s. 38; — ⁴³ *Ayn. def.*, s. 46; — ⁴⁴ *Ayn. def.*, s. 45; Hierî 1022 (1613) tarihli bir vesikada (Ahmed Refik, *adı geçen eser*, s. 69), Anadolu'da Kara-Kocalar «*قره قوجالار*» namıyla bir Türkmen cemaatinin mevcud olduğunu görmekteyiz.

*Edirne ...*⁴⁵; 29 «*Karge-i Geredeli tâbi-i Edirne ...*»⁴⁶; 30 «*Karge-i Tatarlar tâbi-i Edirne...*»⁴⁷; 31 «*Karge-i Yürükler tâbi-i Edirne...*»⁴⁸; 32 «*Karge-i; Hamidlu, nefis Ergene...*»⁴⁹; 33 «*Karge-i Salurlu, nefis Ergene...*»⁵⁰; 34 «*Karge-i Saruhan, tâbi-i nahiye-i Dimetoka...*»⁵¹; 35 «*Karge-i Cıvdarlı nam-ı diğer Akvıran, der Edirne an nahiye-i Çirmen...*»⁵²; 36 «*Karge-i Saruhanlu tâbi-i Çirmen ...*»⁵³; 37 «*Karge-i Bayındır tâbi-i Çirmen...*»⁵⁴; 38 «*Karge-i Kağı tâbi-i Üsküdar...*»⁵⁵; 39 «*Karge-i Germiyanlu tâbi-i Ahyolu...*»⁵⁶; 40 «*Karge-i Geredeli tâbi-i Aydos...*»⁵⁷; 41 «*Karge-i Germiyanlu tâbi-i Aydos ...*»⁵⁸; 42 «*Karge-i Saruhanlu tâbi-i Karinâbâd...*»⁵⁹; 43 «*Karge-i Ahlatlı tâbi-i Karinâbâd...*»⁶⁰; 44 «*Karge-i Saruhanlu-i küçük tâbi-i Karinâbâd...*»⁶¹; 45 «*Karge-i Geredeli tâbi-i Karinâbâd ...*»⁶²; 46 «*Karge-i Germiyanlu tâbi-i Karinâbâd...*»⁶³; 47 «*Karge-i Yürükler tâbi-i Yenice-Kızılağaç...*»⁶⁴; 48 «*Karge-i Saruhanlu tâbi-i Yenice-Kızılağaç...*»⁶⁵; 49 «*Karge-i Germiyanlu tâbi-i Yenice-Kızılağaç...*»⁶⁶; 50 «*Karge-i Germiyanlu tâbi-i Yanbolu...*»⁶⁷; 51 «*Karge-i Karamanlu tâbi-i Yanbolu...*»⁶⁸; 52 «*Karge-i Saruhanlu tâbi-i Yanbolu...*»⁶⁹; 53 «*Karge-i Tatarlar tâbi-i Yanbolu ...*»⁷⁰; 54 «*Karge-i Karasman Yöregirliköy dahi derler, tâbi-i Yanbolu...*»⁷¹; 55 «*Karge-i Kayağılu Hacı an sınır-ı o yürüklerdir, tâbi-i Yanbolu...*»⁷²; 56 «*Karge-i Danişmendli tâbi-i Yanbolu...*»⁷³; 57 «*Kar-*

⁴⁵ Tayyib Gökbilgin, *Rumeli'de Yürük ve Tatarlar* «Edirne merkez listesi».

⁴⁶ *Ayn. yer*; — ⁴⁷ *Ayn. yer*; — ⁴⁸ *Ayn. yer*; — ⁴⁹ *Kanunî Sultan Süleyman devri Rumeli mufassalı*, Vr. 16, Başvekâlet arşivi No. 370.

⁵⁰ *Rumeli tahrir defteri*, Hierî 860 (1455-56), s. 5, M. Cevdet Ktp. No. 0.89; *Salurlular*, Oğuzların Üç ok koluna mensup Tağ Han oğullarından bir oymağın ismidir.

⁵¹ *Rumeli tahrir defteri*, Hierî 860, s. 19, M. Cevdet Kütüphanesi No. 0.89.

⁵² *Çirmen Livası Evkaf defteri*, s. 21, M. Cevdet Kütüphanesi No. 0.116/4.

⁵³ *Rumeli'nin Yayıncıyan, Küreciyan ve saire rüsum defteri*, Hierî 924 (1518), M. Cevdet Kütüphanesi No. 0.65.

⁵⁴ *Ayn. def.*, s. 54, 56, M. Cevdet Ktp. No. 0.65; *Bayındır*, Oğuzların Üç ok koluna mensup Gün Han oğullarından bir oymağın ismidir. Bk. Seyid Lokman, *adı geçen eser*.

⁵⁵ *Rumeli tahrir defteri*, Hierî 860, s. 171 ve 192, M. Cevdet Ktp. No. 0.89.

⁵⁶⁻⁷⁰ Tayyib Gökbilgin, *Rumeli'de Yürük ve Tatarlar*, «Karinâbâd, Yenice -Kızılağaç ve Yanbolu nahiyeleri listelerine bakınız» *Adı geçen tez*.

⁷¹ *Rumeli tahrir defteri*, Hierî 860, s. 232, M. Cevdet Kütüphanesi, No. 0.89; (اوراکیر = يوره کير) Oğuz'ların Üç ok koluna mensup Tağ Han oğullarından bir oymağın ismidir. Bk. Seyid Lokman, yukarıda zikredilen eser ve yere.

⁷² *Rumeli tahrir defteri*, Hierî 860 s. 235, M. Cevdet Kütüphanesi No. 0.89.

⁷³ *Ayn. def.*, s. 235; Danişmendli, Anadolu'daki Türk âşiretlerinden birinin ismidir. Bunların daha ziyade, Sivas havalisiyle Garbî Anadolu'daki Suğla (صغلا) sancağına tâbi Viranşehir, Torbalı ve Balıkesir sancağına bağlı Susıgırlığı ile Ömerköy karyeleri civarında sakin olduklarını görüyoruz. Bk. Ahmed Refik, *Adı geçen eser*, vesikalar kısmı No. 147 ve 157.

*ye-i Musacılı tâbi-i Eskihişar...*⁷⁴; 58 «*Karge-i Avşarlı tâbi-i Eskihişar...*»⁷⁵; 59 «*Karge-i Karaman tâbi-i Eskihişar...*»⁷⁶; 60 «*Karge-i Alayuntlu, tâbi-i Eskihişar...*»⁷⁷; 61 «*Karge-i Sülemiş cemaât-ı Akkeçilû tâbi-i Eskihişar...*»⁷⁸; 62 «*Karge-i Danişmend, tâbi-i Eskihişar...*»⁷⁹; 63 «*Karge-i Hamidlu tâbi-i Akçakızanlık...*»⁸⁰; 64 «*Karge-i Mentешelu tâbi-i Filibe...*»⁸¹; 65 «*Karge-i Aydınlu, tâbi-i Hasköy...*»⁸²; 66 «*Karge-i İğdirli tâbi-i Hasköy...*»⁸³; 67 «*Karge-i Büyük-Saruhanlı, tâbi-i Borvadi...*»⁸⁴; 68 «*Karge-i Salurlu, an sınır-ı haric-i ez defter, tâbi-i Borvadi...*»⁸⁵; 69 «*Karge-i Oğulbeğlü tâbi-i Borvadi...*»⁸⁶; 70 «*Karge-i Kayacak, tâbi-i Şumnu...*»⁸⁷; 71 «*Karge-i Kocacıklar tâbi-i Şumnu...*»⁸⁸; 72 «*Karge-i Yürükler tâbi-i Şumnu...*»⁸⁹; 73 «*Karge-i Aydınlu tâbi-i Varna...*»⁹⁰; 74 «*Karge-i Saruhan tâbi-i Silistire...*»⁹¹; 75 «*Karge-i Selçuk tâbi-i Hırsova...*»⁹²; 76 «*Karge-i Aydın tâbi-i Hırsova...*»⁹³.

Netice itibariyle, bu tarzdaki araştırmalara devam edildiği takdirde, daha bir çok nümünelerine tesadüf edebileceğimiz bu kabil misâllere müsteniden diyebiliriz ki, Osmanlı'lar, zaman zaman Anadolu'daki fütuhatlarını inkişaf ettirip Şark'a doğru yayıldıkça, buralardaki Türk sekenesinden bâzı kısımları Rumeli'ye nakl ile mezkûr kıt'ayı türkleştirme-i ihmal etmemişlerdir. Gelibolu yarımadasından başlamak üzere şimal ve şimal-i garbiye doğru, Osmanoğullarının fütuhatiyle birlikte Türk müstâmirleri de ilerlemişlerdir.

⁷⁴ *Rumeli'nin Yayıcıyan, Küreciyan ve saire rûsum defteri*, Hierî 924 (1518), s. 18, M. Cevdet Kütüphanesi No. 0.65.

⁷⁵ *Ayn. deft.*, s. 18; Avşar, Oğuzların Boz ok koluna mensup Yılduz Han oğullarına aid bir oymağın ismidir. Anadolu'da bir çok cemaatları mevcud idi. Bk. Ahmed Refik, *ayn. esr.*, vesika No. 40, 90, 102, 124, 154.

⁷⁶ *Rumeli'nin Yayıcıyan, Küreciyan ve saire Rûsum defteri*, Hierî 924 (1518), s. 17 ve 22, M. Cevdet Kütüphanesi No. 0.65.

⁷⁷ *Adı geçen deft.*, s. 17 ve 22; Alayuntlu (آلا كونتر), Oğuzların Üç ok koluna mensup Tağ Han oğullarından bir oymağın ismidir. Bk. Seyid Lokman, *ayn. yer.*

⁷⁸ *Rumeli'nin Yayıcıyan, Küreciyan ve saire Rûsum defteri*, Hierî 924 (1518), «Eskihişar nahiyesi kayıtları», M. Cevdet Kütüphanesi No. 0.65; Akkeçilu Yürüklerine Kütahya kazası dahilinde de tesadüf etmekteyiz. Bk. Ahmed Refik, *ayn. esr.*, vesika No. 29.

⁷⁹ *Rumeli'nin Yayıcıyan, Küreciyan ve saire Rûsum defteri*, Hierî 924 (1518), «Eskihişar nahiyesi kayıtları», M. Cevdet Kütüphanesi No. 0.65.

⁸⁰⁻⁸³ *Ayn. defter*, Hierî 924 (1518), s. 29, 42, 45, 49 ve 52, M. Cevdet Kütüphanesi No. 0.65; İğdir (ایکدر), Oğuzların Üç ok koluna mensup Diagiz Han oğullarından bir oymağın ismidir. Bk. Seyid Lokman, *Adı geç. esr.*

⁸⁴⁻⁸⁶ *Rumeli tahrir defteri*, Hierî 860, s. 143, 157 ve 159, M. Cevdet Kütp. No. 0.89.

⁸⁷⁻⁸⁹ *Kanunî Sultan Süleyman devri Niğebolu Evkaf defteri*, «Şumnu nahiyesine bağlı köyler», Bağvekâlet arşivi, No. 382.

⁹⁰⁻⁹³ Tayyib Gökbilgin, *Rumeli'de Yürük ve Tatırlar*, «Varna, Silistire, Hırsova listelerine bakınız» Adı geçen tez, 1942.

Burada derhal şunu da kaydedelim ki, ilk Osmalı sultanları, Anadolu'daki nüfusun bir kısmını Rumeli'ye geçirmek suretiyle ne sadece bir tehcir ameliyesi yapmışlar ve ne de bu nüfusun kâffesini, Rumeli'de mevcut köy ve kasabalara iskân ederek, yalnız hıristiyanlar nezdinde emniyeti temin gayesi gütmüşlerdir. Yine Başvekâlet arşivinde bulunan tahrir defterleri, Osmanlı hükümdar ve ümerasının, yeni fethettikleri arazi üzerinde mevcut bir çok boş sahalarda yeni yeni köyler kurmak suretiyle buraları içtimaî bakımdan kalkındırmağa çalıştıklarını da bize göstermektedir. Mülk, vakıf veya ıktâ şeklinde, tımar ve zeamet erbabından itibaren hükümdarlara kadar bir çok kimselere taksim edilen bu toprakların imârı, devletin vezaifi arasında daima birinci plârı işgal etmiştir. İmparatorluğun hâli yerler üzerinde, muayyen prensipler dahilinde köyler kurdurduğu ve bilhassa Balkan yarımadasının muhtelif istikametlerine uzanan yol güzergâhlarında mevcut, derbendlerin, köprülerin muhafazası ve tāmiri ile menzil noktalarında yolcuların istirahat ve emniyetini, maden sahalarında bunların işletilmesini temin gayesiyle köyler teşkil ettirdiği sabit olmuştur.

Bunlardan maada mülk, vakıf ve mukataâ şeklinde taksim olunan arazi üzerinde, muhtelif sebep ve şekiller dahilinde daha bir çok köylerin kurulmuş olduğunu da söyleyebiliriz. Şimdi bunlardan birini yâni mülk topraklar üzerinde köylerin tesisi meselesini kısaca tedkik edelim.

Osmanoğullarının Büyük Selçuk İmparatorluğunda ve Anadolu Selçukîlerinde gördüğümüz usule uygun olarak Rumeli'de fethettikleri yerlerin mühim bir kısmını, evvelâ Uc beylerine yâni fatihlerine temlik ettiklerini ve onlara geniş salâhiyetler verdiklerini görmekteyiz. Meselâ bu meyanda, Sultan Murad I.'in, Gümölcine, Serez, Manastır, Hurpeşte havalisini Gazi Evranos Bey'e⁹⁴; Filibe havalisini Lala Şahin Paşa'ya⁹⁵; Yıldırım Bayezid'in, Plevne ve Niğebolu havalisini Mihal-oğullarına⁹⁶ tevdi eylemiş olduğu zikredilebilir. Bu kabil misâller daha yeni zamanlar için de bahis mevzuudur. Hudud boylarında daimî mücadele halinde olan bu nevi arazi sahibi ümerâ ve Uc beylerinin ise, kendilerine verilen toprağın düşman eline geçmemesi için bütün gayretlerini sarfedeceklerinde ve onu bütün varlıklarıyla müdafaa eyliyeceklerinde şüphe yoktur. Yeni elde ettikleri arazi üzerine kendi adamlarını, akrabalarını yerleştirmek, meskûn köyler vücade getirmek ve

⁹⁴ Sultan Murad I.'in, Gazi Evranos Bey'e göndermiş olduğu temliknâmenin sureti için bk. *T. O. E. M.*, sayı 28, sene 1330, s. 246/47 ve sayı 31, s. 433.

⁹⁵ Hammer, *Devlet-i Osmaniye tarihi* (M. Ata trc.), İstanbul 1328, I, s. 219.

⁹⁶ *Kanunî Sultan Süleyman devri Niğebolu Livası tımar, evkaf ve emlak defteri*, «Niğebolu nahiyesi, beş numaralı köy kaydı», Başvekâlet arşivi No. 382.

nihayet bu topraklardan âzamî derecede istifade edebilmek kendi menfaatleri icabı bulunuyor, hükûmetin bunlara bahşettiği bâzi vergi muafiyetleri ise, ellerindeki toprağı daha ziyade imâra teşvik eyliyordu. Bu bakımdan mülk sahipleri, hududlarının genişleyebilmesi için siyasî ve genişleyen toprakları dahilinde fazla gelir temin edebilmeleri için de içtimâî cihetten bütün enerjilerini harcıyorlardı. Şimdi bu nevi ümeranın kendilerine verilen topraklar üzerinde nasıl çalıştıklarını, Tapu-tahrir defterlerindeki kayıtlardan takip edeceğiz:

1. «Karye-i رالى ? tâbi-i Plevne der kaza-i Niğebolu :

Karye-i رالى tâbi-i Plevne bundan akdem Mihaloğlu Ali Bey merhumun emlâki Plevne'nin hududu dahilinde رالى nam gûhistan hâlî ve haramî turağı yir olub mezkûr mahâl ihya olmak için Mihaloğlu Mehmed Bey kendünün akrabasından Halil Voyvoda nam adamisine mahall-i mezbûr رالى cemi' hududu ve hukuku ve tevabii ve levâhikî ile hibe ve temlik edüb . . . , Merkur Mihal oğlu Mehmed Bey سجدو ? nam karyesi reâyasından sûret-i defter-i Padişahide mukayyed ve mestur olan mülk reayetlerinden mezkûr Halil Voyvodaya bi'l-esami yirmi beş esami mülk reayetlerin ihrac edüb haliya evlâdı ile otuz iki nefer olub temlik eyleyüb ve hudud-ı mezkûr ile memdud olan رالى nam mahalle kondurub ziraat ve haraset edüb . . . »⁹⁷

2. «Karye-i Tirsink Bunârbaşı tâbi-i Niğebolu :

Mezkûr karye-i Tirsink Plevne sınırunda hâlî Bunârbaşı olub Mehmed Bey Hersek sancığına mutasarrıf iken رالى nam kal'ayı fetheyledikde on beş nefer ulu kâfir çıkarub getürüb zikr olan mevzide teskin etdirüb ve sonra oğlu Hızır Bey dahi Breseve ر.س.س.و. kal'asin feth etdikde on nefer ulu kâfir dahi çıkarub götürüb karye-i mezbûrede teskin etdirüb mülkiyet üzere mutasarrıflar imiş . . . »⁹⁸

3. Tımar. Hızır ve Ali evlâd-ı Evranos bin Mihal, ellerinde Sultanumuz Hazret [Fatih Sultan Mehmed] babası tevki'i var. Berât: Yarayın-celer kendi ammüleri İbrahim eşe deyü. Şimdi yetimin biri eşmege yaramış.

Karye-i Mihal, Raiyet, Çiftlu: 12, Benâk: 2 Hâsıl 1614

⁹⁷ Kanunî S. Süleyman devri Niğebolu Livası tımar, evkaf ve emlak defteri, Niğebolu nahiyesi ve kazalar kısmı, Bşv. arş. No. 382; Niğebolu Livası Evkaf defteri, Hicri 1022, Vr. 123, Başvekâlet arşivi No. 713.

⁹⁸ Kanunî S. Süleyman devri Niğebolu Livası Evkaf ve Emlak defteri, Niğebolu nahiyesi Evkaf kısmı, 36 numaralı köy kaydı. Başvekâlet arşivi No. 382 ve Niğebolu Livası Evkaf defteri, Hicri 1022, Vr. 74, Başvekâlet arşivi No. 713.

Şimdiki halde bu tımar ataları kardaşları İbrahim'e ve Bayezid'e müşterek verildi. Müşterek yiyüb nöbetle eşerler tarih fi evâil-i Zilhicce 860 der Edirne»⁹⁹.

Bunlardan maada yine Mihâl oğullarının hizmetkârlarından Yusuf'a, hâlî ve ıssız bir kısım yer verilerek, başkasına aid bulunmayan kefere taifesinden 20 kişi ve kendi akrabalarıyla beraber burayı iskân eylediğini ve şenlendirdiğini görüyoruz¹⁰⁰. Bu kayıtlar gayet bariz şekilde, bir kısım arazinin küçük parçalara taksim olunarak imâr edildiğini ve meskûn hale sokulduğunu isbat etmektedir. Hicrî 860 tarihli Rumeli'ye aid diğer bir tahrir defterinde mevcut aşağıdaki kayıtlarında bu hususu teyid ettiğini söyleyebiliriz. Mezkûr kayıtlar şunlardır:

1 — «*Karye-i Helvacı çiftliği ve nam-ı diğer Evranos Bey vakfı. [Gümülcine vilâyetine aid köy kayıtları meyanındadır]:*

Azadsuz kulları oğullarıdır. Hasılların üç bölüb ikisi tekye için alınurmuş birisi anlara konurmuş... Taallûkat-ı Evranosluyan hane: 16, Çiftlu: 34, Benâk: 2, Kethüdâ: 1, asiya:

Dolab: 1, Kırac: 1, Göz: 2, Hasıl: meblâğ, gayr-i ez gille 1455»¹⁰¹

2. «*Mülk. Murad Bey veled-i Timurtaş Bey. Mülkiyet üzere Sultanumuz Hazret [Fatih Sultan Mehmed] babasından tevki-i şerif var: [Fekli nahiyesine bağlı köy isimleri meyanında]:*

Karye-i Saru-Yakublu ve nam-ı diğer Timurtaş köyü.

Raiyet, Çiftlu: 12, Benâk: 8, Münazoâlu çiftlu: 1.

Karye-i Karun nam-ı diğer Timurtaş Bey köyü. Mülk-i mezkûr Murad Bey veled-i Timurtaş Bey. Tâbi-i Dimetoka:

Raiyet, Çiftlu: 7, Benâk: 1, Edirnelu çiftlu: 2, Murad Bey adamı çiftlu: 1, Ehl-i divân çiftlu: 3, Hasıl: 4033»¹⁰²

3. «*Mülk. Muslihiddin Kâtib veled-i Yahşifakih. Elinde Sultanumuz Hazret [Fatih Sultan Mehmed] tevki'i var. Mülkiyet üzere tassarruf eder. Geçmiş padişahlardan dahi mektubu var: [Nahiye-i Fekli].*

Karye-i Yahşifakih, Raiyet, Çiftlu: 12, Edirnelu çiftlu: 3,

Ehl-i divân çiftlu: 2,

Yamak müselleme çift: 1, Asyab-ı mülk-i mezkûr Göz: 6»¹⁰³.

⁹⁹ Rumeli Tahrir defteri, Hicrî 860 s. 212, M. Cevdet Ktp. No. 0.89.

¹⁰⁰ Ömer Lâtîfi Barkan, Kolonizatör Türk Dervişleri «*Vakıflar Dergisi*», Ankara 1942, II, s. 361.

¹⁰¹ Rumeli tahrir defteri, Hicrî 860 (1455-56), s. 59, M. Cevdet Kütüphanesi No. 0,89; Paşaeli, Göstendil, Prezrin, Alacahisar, Hersek, Bosna mufussalı, Hicrî 937 (1530-31), Vr. 7, Başvekâlet arşivi No. 167.

¹⁰² Rumeli tahrir defteri, Hicrî 860, s. 219, M. Cevdet Kütüphanesi No. 0,89.

¹⁰³ Ayn. deft., s. 218.

4. «Mülk. İskerder Bey Kethüda-i Edirne veled-i Hacı Toğan, elinde mülkiyet üzere Sultan Mehmed Han ve Sultan Murad Han ve Sultan Velmüslimin Sultanımız Hozret [Fatih Sultan Mehmed] tevkîleri ve şer'î mektupları vardır. Karaca Hacı değirmeni karşusunda cem'i yerlerini ve değirmenleri yerlerini Borvadi sınırundan beru deyu yazılmıştır.

Karye-i Hacı Doğan çiftliği derkenar-ı Karacaköy: [Borvadi] Raiyet, Çift: 2, Çift sahib-i mülk azadsuz kulları sürer...»¹⁰⁴.

Buradaki kariye isimlerine dikkat edilirse, mülk sahipleri namına, mezkûr mahallerde birer köyün vücade geldiği görülür. Şüphe yok ki Mihâl oğulları ailesi gibi Evrenos oğulları, Timurtaş Bey oğulları ailesi de kendilerine temlik olunan topraklar üzerinde boş durmamışlar, bunlar ve bunlara mümasil meselâ, Paşa Yigid, Hamza Bey, Turhan Bey gibi¹⁰⁵ daha bir çok meşhur aileler de aynı haklardan istifade ederek kendilerine verilen yerleri imâre çalıştırmışlar, bizim birer misâl ile zikrettiğimiz şekilde, ihtimal daha bir çok köyler vücade getirmişlerdi. Nitekim daha muahhar devirlerde gördüğümüz diğer bazı kayıtlar bu fikrimizi teyid eder mahiyettedir. Meselâ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*'sinde¹⁰⁶, Gümülcine havalisini anlatırken «Evrenos Bey Yöresi» diye bir bölgeden bahsediyor.

Demek oluyor ki XIV. ve bilhassa XV. asırlarda Rumeli'de devamlı bir imar ve iskân faaliyeti mevcuttu. Rumeli'ye aid hicrî 835 tarihli *tahrir defteri*'nde gördüğümüz aşağıdaki kayıt sureti ise, Türkler'in nasıl bir azimle çalıştıklarını göstermesi bakımından mühimdir:

«*Timar. Süleyman, gorib kişidir. Merhûm Sultan [Çelebi Mehmed] zamanında İlyas yirmiş, köy gâvurları mezkûr İlyas'ı öldürüb dağılmışlar Sonra Lala Şahin ve Ya'kub Bey mezkûrâ vermişler kim şenelde Elinde Lala Şahin bitisi var, Mezkûr İlyas, Bey kulu imiş...»¹⁰⁷.*

İşte gayet sarîh olarak anlaşılıyor ki Bey kulu olan İlyas bir yerin imarına ve idâresine memur edilmiş, fakat maiyetindeki gâvurlar kendisini öldürüp dağılmışlar. Lâkin hükûmet yerine Süleyman'ı getirmiş ve tekrar aynı yerin şenlendirilmesine ehemmiyet vermiştir.

Netice itibariyle yukarıdan beri vermiş olduğumuz kayıtlar gözönünde bulundurulacak olursa, Osmanlı devletinin Rumeli'deki siyasî

¹⁰⁴ *Rumeli tahrir defteri*, Hicrî 860, s. 164, M. Cevdet Ktp. No. 0,89.

¹⁰⁵ *Ayn. def.*, s. 6-10 ; *Kanunî Sultan Süleyman devri Paşaeli tahrir defteri* «Dimetoka kazası kayıtları» Vr. 20, Başvekâlet arşivi No. 370.

¹⁰⁶ İstanbul 1935, IX, s. 47.

¹⁰⁷ Başvekâlet arşivi, No. M 1.

inkişafıyla birlikte, Anadolu'nun muhtelif bölgelerinden bir çok Türk kabilelerinin zaman zaman Rumeli'ye geçirilmiş olduğu ve muayyen bir sistem dahilinde yeni feth olunan yerlere bu türkler iskân edilerek, bahis mevzuu sahaların imâr ve asayişinin te'min olduğu ; bu bakımdan Osmanlı Devletine büyük faydeler sağlandığı gibi, dolayısıyla Balkanlar'ın eskisine nazaran daha meskûn ve mamûr bir hale getirilmiş olduğu da aşikâr bir hâl alır. Gerek sürgün suretile, gerek kendi arzusu ile Rumeli'ye gelen türkler sadece siyasî bakımdan buranın Osmanlı İmparatorluğuna bağlı kalmasını te'mine memur edilmemişler, aynı zamanda içtimâî sahada da Balkanları türkleştirmeye, türklüğü buralarda bakî kılacak müesseseler kurmağa çalışmışlardır.